

TÚLTERHELÉSES MIGRÁCIÓ ÉS/VAGY HIBRID HADVISELÉS

1. Bevezető gondolatok

Magyarország schengeni külső határszakaszán – különösen a nyugat-balkáni migrációs főirányban érintett szerbiai és horvát viszonylatban – hasonlóképpen a globális, valamint Európát érintő¹ humán, irreguláris migráció tipológiájához, az elmúlt időszakban (2015-2023) jelentős változások következtek be.

Ezeknek a módosult tipológiai elemeknek a számszaki növekedése mellett² az érdemi jellemzőjévé vált a szervezett bűnözés jelenlétének növekedése, az államhatár őrizetét ellátókkal szembeni erőszak általánossá válása, a nóvum túlterheléses migráció fogalmi elemein túli, új szervezési tényező megjelenése. Ezek az újfajta kihívások új és újabb kihívások elé állították nem csak a magyar szerveket, hanem a pl. a keleti főirányból Lengyelország felé érkezőkkel szemben intézkedőket is.

Tanulmányomban kivonatossan mutatom be előzőkre tekintettel a túlterheléses migráció fogalmának, valamint a hibrid hadviselés egyik új elemének az összehasonlítását, esetleges értelmezési korrekciós igényét. Módszertanilag a forráskutatás és adatelemzések eredményei alapján levont következtetéseket alkalmazom.

Tekintettel arra, hogy az egyik kiemelt nemzeti és globális érdek a biztonság kérdésköre, így az ellenőrzött migráció alaptétel az állampolgárok jogos érdekeinek védelme érdekében. „...megállapítás, hogy a külföldiek (preambulumszerű megfogalmazásában ezúttal kissé elnagyoltan mint idegen állam polgára) magyarországi tartózkodása nem alapjog. Figyelemmel arra, hogy ... egyike sem mentes olyan szabályok megfogalmazásától, amelyek a tartózkodás bejelentésére (regisztrálására) vagy engedélyeztetésére vonatkoznak, megalapozottnak tekinthető az az állítás, hogy az illetékes magyar hatóságok közreműködése nélkül egyetlen külföldi (nem magyar állampolgár) sem tartózkodhat huzamosabb ideig Magyarországon.”³

2. Alaptézisek

Az egységes értelmezés érdekében ismételten kutattam a (humán) migráció fogalmát. Megállapítható, hogy továbbra sincs sem hazai, sem nemzetközi szinten egységesen elfogadott, egyedi értelmezés. A több mint három évtizedes gyakorlati szakmai tapasztalataim alapján, továbbá a kutatási módszertan, valamint a migrációelmélet irodalmának alkalmazásával megállapítottam, hogy a migráció olyan összetett, globális, folyamatos társadalmi jelenség, amely az emberi populációk által végzett különböző típusú

¹ FRONTEX értékelési adatok a főbb migrációs irányokról, létszámadatokról. URL: <https://www.frontex.europa.eu/what-we-do/monitoring-and-risk-analysis/migratory-routes/migratory-routes/> (Letöltés ideje: 2024. 07. 23.)

² Globális humán migrációs létszámadatok. URL: <https://www.unhcr.org/about-unhcr/who-we-are/figures-glance> (Letöltés ideje: 2024.07.23.)

³ Hautzinger Zoltán: Preambulum az idegenjogi szakigazgatás rendszerében. Belügyi Szemle 2024/7 1180-1181. o.

vándorlásokra és azok olyan jellemzőire épül, amelyek önmagukban és hatásaikban is eltérőek.

Az egyes történelmi korszakok, a társadalmi fejlődés a vándor kifejezést sem hagyta módosítás nélkül. Ezt az értéksemleges kifejezést alkalmazom általánosságban, az eltérő jogi, szakmai és egyéb hivatkozások kivételével, annak eseti konkrét jelölésével. Ezt a folyamatot, fogalmi elnevezést a világvallások spirituális leiratai, a lexikális és enciklopédikus keretek, a historiális történetek, a jogfejlődés értelmezései is követik. Robert Ezra Park írta le az 1928. évben publikált tanulmányában annak az embernek (wanderer/vándor) a migrációelméleti azonosítását, aki elhagyja a származási helyét és annak okától, céljától, időtartamától, társadalmi megítélésétől és egyéb jellemzőitől függetlennek értékeli.⁴ Ez a vándor kifejezés és annak általánosító tartalmú - aktuális jogi státusztól független - értelmezése már az első írásos emlékekben is megjelent, helytől, korszaktól, vallástól, ideológiától függetlenül.

Az irreguláris migráció fogalmi eleme a jogszerűtlenség, ami az adott országba vándorlás, az államhatár átlépése vagy az országon belüli tartózkodás esetén nem a vonatkozó jogi előírások szerinti magatartás következményeként jött létre.⁵ Mark Provera rámutat, hogy a legálisan érkező és tartózkodó személy is válhat jogszerűtlenül tartózkodóvá, ha annak jogi feltételei megszűnnek. Ugyanakkor a jogszerűtlen beutazásból is keletkezhet jogszerű, de mégis irreguláris (pl. menedékkérelem elbírálása miatti) tartózkodás, illetve a jogszerű tartózkodás is irreguláris helyzeté alakulhat, ha annak jogi feltételei megszűnnek.⁶

3. A tömeges és túlterheléses migráció különbözősége, kapcsolatuk a hibrid hadviseléssel

A tömeges bevándorlás értelmezését napjainkban, pl. a magyar jogalkotó törvényben jeleníti meg. Ennek lényegi elemei: az országba irányuló, az adott nemzet migrációs helyzetére általában jellemző, tendenciózus adatoktól érdemben eltérő, kimagasló létszámmal és rövid időtartamban, jellemzően irregulárisan belépni, tartózkodni szándékozó, nem honos állampolgár megjelenése és a velük szembeni, felelős hatóság intézkedési kényszerének indokoltsága, annak rendje.⁷

Hautzinger Zoltán szerzőtársaival⁸ a migráció egyik típusaként írja le a többes (csoportos, tömeges) migráció értelmezését. Velük ellentétben úgy vélem, hogy a tömeges migráció esetén nem csak „konkrétan meghatározható, negatív természetű esemény hatására” vesznek nagy számban személyek részt a vándorlásban, hanem egyéb – nóvum fogalmi megközelítésem szerint – minimálisan négy szervezési szint is hatást gyakorolhat ilyen mozgás kiváltására, fenntartására.

A túlterheléses migráció megvalósulása – mint migrációelméleti tipológiai fogalom – a vándorok és a kapcsolódó szervezési szintek képviselőinek szándéka az államhatár

⁴ Robert Ezra Park: Human Migration and the Marginal Man. American Journal of Sociology, The University of Chicago Press, 1928. 887-889. o.

⁵ Hautzinger Zoltán: Szemelvények a migráció szabályozásáról. AndAnn Kft. Pécs, 2016. 10-12. o.

⁶ Mark Provera: The Criminalisation of Irregular Migration in the European Union - CEPS paper in Liberty and Security in Europe No. 80/February. 2015. 4-19. o.

⁷ Finszter Géza: A rendészet elmélete és a rendészeti eszközrendszer. Nemzeti Közszozlálati és Tankönyv Kiadó Zrt., Budapest, 2013. 77-79. o.

⁸ Hautzinger Zoltán – Hegedűs Judit – Klenner Zoltán: A migráció elmélete. Budapest, Nemzeti Közszozlálati Egyetem, Rendészettudományi Kar, 2014. 7-19. o.

jogellenes átlépésére, a tranzit és/vagy befogadó államok migrációt ellenőrző hatóságai rendes munkakörülményeinek az ellehetetlenítését célozza meg. Ennek során elégséges az eshetőleges szándék, amely pl. a tömeges vonulásban, az államhatár őrizetét, ellenőrzését végrehajtó hatósági szervek alacsonyabb létszámának érdemben történő meghaladásában nyilvánul meg. Ennek során nem feltétlenül kell, hogy egyenes szándék legyen az ellenőrzési hatékonyság gyengítése.

Az államhatáron (határátkelőhelyen) megjelenő túlterheléses irreguláris migráció – a kutatási eredményeim viszonylatában – a globalizált világra jellemző olyan koncentrált társadalmi jelenség, amelynek objektív elemei:

- térben és időben behatárolhatók,
- szervezeten és intenzíven,
- járulékos hatásaikkal veszélyeztethetik, gátolhatják a felelős hatóság jogszerű és flexibilis, proaktív tevékenységét,
- amelynek eredményeként a felelős hatóság határellenőrzési és a hatáskörébe utalt eljárási feladatainak végrehajtásában az inflexibilis reaktív feladatellátással biztonsági deficit keletkezhet.

A rendészeti szerv migrációkezelési feladatellátására gyakorolt hatás időbeni megjelenése, tartama kétféleképpen azonosítható. Egyrészt a jelenség előzetesen észlelhető, elemezhető, prognosztizálható előzmények nélkül (pl. Belorusszia által szervezett, Lengyelországgal szomszédos határszakaszán megjelent vándorok⁹), realisan előre nem tervezhető váratlansággal aktiválódik. Másrészt egy folyamatosan növekvő (pl. Mexikó-USA viszonylatában a migránskaravánok¹⁰), a rendészeti szerv feladatellátásában többlet- teljesítési igényeket kiváltó eseménysor jellemzi, de mindkét esetben - utólag megállapíthatóan - a negatív hatásgyakorlás kezdeti időszaka éppúgy beazonosítható, mint annak lezárulása. A hatásgyakorlás lezáró időszaka a rendészeti szerv migrációkezelési feladatainak megszokott viszonyai közé történő visszarendeződést jelenti.

Az Európai Unióban jellemző népesedési és előregedési probléma megoldáskeresésének egyik útjának meghatározó képviselőjeként Németország akkori kancellárja a ZDF televízióban 2015. augusztus 16-án nyilatkozott a képviselt migrációs politikáról. Véleménye szerint 2015-re a fejlett nemzetekre, így Németországra is jellemző demográfiai válság problematikája jelentősebbé vált, mint az akkori görög gazdasági válság vagy az euró stabilitásának gondjai. Politikai vezetőként a lakosságszám és népszaporulat növelésére alkalmazható megoldásként a beáramló migrációt jelölte meg.¹¹ Ezzel egyidőben felvetette a demográfiai folyamatok kezelésének egységes és közös protokollt követő európai szintű igényét, amiben támogatást nyert az EU több, szintén meghatározó politikusa személyében, a jogi és a gazdasági támogatás biztosítása terén.¹² Ez a befogadó szellemű

⁹Migránsválság: már 11 ember meghalt a lengyel határon. URL: <https://www.portfolio.hu/global/20211113/migransvalsag-mar-11-ember-meghalt-a-lengyel-hataron-510590> (Letöltés ideje: 2024.07.24.)

¹⁰A migránskaraván újra gyülekezik Mexikóban, miután a kormány ígérete meghiúsult. URL: <https://apnews.com/article/mexico-migrants-caravan-reforms-ca875832b85114eade19cebb3a0ff2d8> (Letöltés ideje: 2024.07.24.)

¹¹ Angela Merkel nyilatkozata (2015) URL: <https://www.bundesregierung.de/breg-en/chancellor/refugee-policy-finding-common-answers-443560> (Letöltés ideje: 2024.07.24.)

¹² Németország demográfiai adatai. URL: <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/1365/umfrage/bevoelkerung-deutschlands-nach-altersgruppen/> (Letöltés ideje: 2024.07.24.)

politikai irányvonal (willkommen politics)¹³ ugyanakkor nem csak Németországban nem vált teljes értékűen elfogadottá, hanem több tagállam részéről sem.¹⁴ Mivel azonban az EU egyik legbefolyásosabb vezető politikusa tette azt a tartalmú nyilatkozatot, amely szerint Európa fogadja azokat, akik segítségre szorulnak és azt meg szeretnék itt kapni, a nyugat-balkáni régióban tartózkodó vándorok tömege indult meg déli határunkon keresztül Nyugat- és Észak-Európa irányába. A nyilatkozat ugyan nem egyértelműen az irreguláris migrálás és az érkezőkre vonatkozó jogi környezettől független fogadást tartalmazta, hanem a visszatoloncolás felfüggesztésének lehetőségét is hangsúlyozta, de a vándorok többsége azt így értelmezte.

A jelenség hatásgyakorlása épp a túlterhelés jellemzőjeként az érintett rendészeti szerv illetékességi területének egy vagy több részére, de kiterjedésének, mobilitási irányának azonosíthatóságával történik. A hatásgyakorlás szervezési oldalán - diaszpóra, vallási csoport, szervezett embercsempészség, civil szervezet – az egyik cél az ellenőrzési terület bővítése, amellyel a rendészeti szerv humán erőforrásait, eszközparkját szét kell bontani, a változások függvényében mobilizálni. A rendészeti szerv célja a kívülről érkező hatásgyakorlás területének ellenőrzés alatt tartása, a kiterjedés megakadályozása, a megelőzés és helyzetkezelés.

A túlterheléses migráció tipológiai azonosítása során megállapítható, hogy a mozgó tömeg létszáma növekszik, ami a rendészeti szerv állományának és a területileg érintett társadalom tagjainak a biztonságérzetét csökkenti. A túlterheléses negatív hatásgyakorlás minél rövidebb időtartam alatt, minél nagyobb létszámra növekszik, ami ha megvalósul, annál realisabb az esélye, hogy a migrációellenőrzési feladatok végrehajtásának teljessége csorbat szenved, a biztonsági elemek sérülnek.

Az államhatáron irregulárisan belépni szándékozó vándorok nagy létszámú tömege már önmagában képes zavart okozni pl. az eltérő szociokultúra, a jelentkező ellátási igények, a kommunikációs problémák miatt. Amennyiben ez a jelenség a szervezési szint(ek) által irányított keretek között pl. agresszióval, a rendészeti intézkedési protokoll passzív vagy aktív megszegésével, a személyes adatok eltitkolásával, valótlan adatok közlésével, megalapozatlan egészségügyi ellátási igények kikényszerítésével, rongálással stb. súlyosbodik, további intézkedésekre kényszeríthetik az eljáró hatóságot. Ezek a megalapozatlan - ugyanakkor kötelező -, a jogszerű eljárási időtartamot növelő, érdemi hatékonyságú rendészeti feladatellátás nélküli cselekmények az azonos időszak alatt nagy létszámú intézkedés alá vont vándor esetében kényszerhelyzeteket alakíthatnak ki.

A hibrid hadviselés fogalma az utóbbi években egyre nagyobb figyelmet kapott, különösen Európában és más régiókban, ahol a hagyományos katonai fenyegetések mellett egyre inkább megjelennek nem-hagyományos eszközök és módszerek is. A hibrid hadviselés lényege, hogy egy adott ország vagy csoport különféle eszközöket kombinálva próbálja destabilizálni vagy befolyásolni egy másik országot. Ezek az eszközök lehetnek katonai, gazdasági, információs és pszichológiai jellegűek, de ide tartozhat a migráció is. Összességében a migrációs hibrid hadviselés egy komplex és kihívásokkal teli terület, amely folyamatos figyelmet és adaptív stratégiákat igényel a célzott országok részéről.

A nemzeti és külföldi szakértők, kutatók egymástól eltérően határozzák meg a fogalmat és értelmezik annak tartalmát. Frank G. Hoffmann szerint „...a hibrid

¹³ Németország befogadó migrációs politikája. URL: <https://cutt.ly/4jAs4VU> (Letöltés ideje: 2024.07.24.)

¹⁴ Nicolas Sarkozy nyilatkozata. URL: <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/nicolas-sarkozy/11686558/Nicolas-Sarkozy-compares-EU-migrant-plan-to-fixing-a-burst-water-pipe-with-water.html> (Letöltés ideje: 2024.07.24.)

fenyegetések a hadviselés számos formáját magukban foglalják, beleértve a konvencionális képességeket, irreguláris harceljárásokat és képződményeket, valamint a válogatás nélküli erőszakot alkalmazó terrorista akciókat és bűnözői tevékenységeket. Hibrid háborúkat egyaránt folytathatnak állami és a legkülönbözőbb nem állami szereplők.”¹⁵

A migráció - különösen a nagyszabású migrációs hullámok - felhasználható egy ország destabilizálására vagy nyomásgyakorlásra. Ennek módjai lehetnek például:

- vándorok tömeges áramlása: Egy ország szándékosan vagy közvetetten ösztönözhet vagy segíthet nagy számú migráns áramlását egy másik országba. Ez túlterhelheti az érintett ország szociális és gazdasági rendszereit, és politikai feszültségeket kelthet.
- gazdasági nyomásgyakorlás: A migráció növelheti az érintett ország költségeit a szociális ellátás, egészségügyi szolgáltatások és egyéb közszolgáltatások terén.
- információs hadviselés: Az érintett migrációs hullámokról szóló információk manipulálása vagy felnagyítása céljából politikai megosztottság és társadalmi feszültségek szítása.

A hibrid hadviselés eszköztárába sorolható szervezett migráció európai példaként azonosítható Pulai Bence kutatási eredményeként publikált¹⁶ megállapítás, amely szerint „...a fehérorosz-lengyel határon közel-keleti migránsok próbáltak meg sikertelenül átjutni 2021 őszén. A kelet-európai migrációs útvonal felélénkülésének látszólagos magyarázataként értelmezhető nemzetközi folyamatok kapcsán ... a válság kirobbanásához a Fehéroroszországgal szemben meghozott nyugati szankciókra és bírálatokra adott fehérorosz válasz vezetett. Ennek kapcsán viszont ... az események háttérében a fehérorosz kormányzat aktív közreműködése körvonalazódott, beleértve a migrációs folyamatban részt vevő személyek földrészeket is átívelő odaszállítását, a Fehéroroszországgal közös litván, majd a lengyel határszakaszon való ott-tartását, majd az onnani gyors visszavonását is. Mindez pedig egyezést mutat az RT honlapján 2021. november 11-én megjelentetett cikkben Lukasenka idézett szavaival, miszerint az ukrainai donbázi területekről löfegyverek és lőszerrel együtt robbanóanyagot is tartalmazó szállítmányok átadására irányuló kísérletek történnek a lengyel-fehérorosz határ mentén felállított migránstáborokban tartózkodók számára, hogy azok provokációt hajtsanak végre a konfliktus előidézése érdekében.”¹⁷

Kelly Greenhill a szervezett tömeges migrációt külpolitikai eszközként azonosítja. Politika és a hatalom ellenséges természetű „tömeges migráció fegyvereként” a kényszerített kitelepítés, a kényszerítés vagy a külpolitika révén. Leírja, hogy a szervezett tömeges migráció ilyen hibrid fegyverként való alkalmazását hogyan lehet megvalósítani „egyes fenyegetésekkel, amelyek célja egy célpont menekülteket befogadó kapacitásának túlterhelése, illetve migránsáradat befogadására, vagy egyfajta normák által megerősített politikai zsarolással, amely kihasználja az erőszak, üldöztetés elől menekülővel szembeni jogi és normatív kötelezettségvállalásokat, vagy nélkülözések miatt”.

¹⁵ Balog Fatime – Fekete Csanád – Németh András – Németh József: A hibrid hadviselés, különös tekintettel a mobil kommunikációra. Hadmérnök 2015/4. 127-137. o.

¹⁶ Pulai Bence: A befolyásolás mint a hibrid hadviselés eszköze a 2021-es lengyel-fehérorosz migrációs- és határválság során. Hadtudományi Szemle 2023/6. 63-64. o.

¹⁷ Migrants on Belarus/Poland border could be getting GUNS from Ukraine – latest Lukashenko claim. RT News. 2021. URL: <https://www.rt.com/russia/539983-lukashenko-migrants-get-guns-ukraine/> (Letöltés ideje: 2024.07.23.)

A hagyományos katonai kényszerítés során a cél a politikai érdekek olcsó elérése. A gyenge szereplők a tömeges vándorlást is felhasználhatják olyan politikai célok elérésére, amelyek teljesen hagyományos katonai eszközökkel elérhetetlenek, vagy - korlátozottabb számú esetben - az erős szereplők olyan célok elérésére, amelyek esetében a katonai erő alkalmazása túlságosan költséges vagy potenciálisan eszkaláló és ezért veszélyes lenne.¹⁸ Az államközi kényszerítéssel annak módszerével, egy jellemzően liberális demokráciát, befogadó migrációs politikát képviselő országgal szemben lehet megkísérelni, vagy ténylegesen elárastani vándorokkal.¹⁹

4. Összegzés

Megállapítható, hogy a túlterheléses migráció fogalma a megváltozott migráció tipológiai – mint Coelho hivatkozott gondolata szerint alakuló - körülmények ellenére továbbra is helytálló. Figyelembe kell venni ugyanakkor a vizsgált időszakban bekövetkezett körülmények (pl. 2015. Magyarország szerbiai viszonylatát érintő túlterheléses-, a 2020-ban Törökország irányából Szíria és Görögország felé²⁰, valamint a 2021-től a lengyel-belorusz határon kialakult hibrid hadviselésre épülő-, a 2022-től az Ukrajnából érkező tömeges és ellenőrzött migráció) szervezési szintjeit.

A kutatási eredmények alapján megalapozottnak értékelhető a túlterheléses migráció fogalmát képező szervezési szintek ötödik elemmel, a politikával történő kiegészítése. Felmerült a kutatás során a hibrid hadviselés is mint szervezési szint, ugyanakkor az annak eszköztárába illeszthető szervezett irreguláris migráció csak adott nemzethez visszavezethető politikai döntés alapján, állami szintű koordinációja, támogatása, kényszerítése esetén valósulhat meg. A szervezési szint tényleges jelenlétének további kutatása indokoltnak értékelhető.

¹⁸ Kelly M. Greenhill: *Weapons of Mass Migration. Forced Displacement, Coercion, and Foreign Policy* Cornell University Press. 2010. 25-27. o.

¹⁹ Rácz András: *A hibrid hadviselés és az ellene való védekezés lehetőségei*. Seregszemle. 2016. 7–20. o.

²⁰ Glied Viktor: *Az európai migráció két arca*. AdLibrum Kft., Budapest, 2020. 41-42. o.